

<https://helda.helsinki.fi>

Koodinvaihdot ja prosodia : Tapaustutkimus Kanadassa asuvan ulkosuomalaisen puheesta

Wiklund, Mari

2021-06

Wiklund , M & Kurhila , S 2021 , ' Koodinvaihdot ja prosodia : Tapaustutkimus Kanadassa
asuvan ulkosuomalaisen puheesta ' , Virittäjä , Vuosikerta. 125 , Nro 2 , Sivut 215-238 . <https://doi.org/10.23982/vir.7>

<http://hdl.handle.net/10138/332019>

<https://doi.org/10.23982/vir.79619>

---

acceptedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Koodinvaihdot ja prosodia

– tapaustutkimus Kanadassa asuvan ulkosuomalaisen puheesta

Mari Wiklund ja Salla Kurhila (Helsingin yliopisto)

Wiklund, Mari & Kurhila, Salla (2021). Koodinvaihdot ja prosodia: Tapaustutkimus Kanadassa asuvan ulkosuomalaisen puheesta. *Virittäjä*, 125(2). <https://doi.org/10.23982/vir.79619>

1. Johdanto

Koodinvaihtoja on tutkittu paljon (ks. esim. Auer 1999; Frick 2013; Kalliokoski 1995; Kalliokoski, Kotilainen & Pahta toim. 2009; Lantto 2015; Muysken 2000), mutta niiden prosodisten piirteiden käsittely on jäänyt lähinnä maininnan tasolle. Lappalaisen (2004) mukaan koodinvaihdot on merkitty usein paralingvistisesti: vaihdoissa esiintyy muutos artikulaatiotavassa, äänenlaadussa tai sävelkorkeudessa taikka puhuja nauraa. Piccininin ja Garellekin (2014) kokeellisessa englantiespanja -koodinvaihtoja käsittelevässä tutkimuksessa sama puhuja käytti erilaisia prosodisia muotoja koodinvaihtokohdissa ja yksikielisessä puheessa. Koodinvaihdon on aiemmin todettu tapahtuvan monasti yhtä aikaa muiden (mm. prosodisten) muutosten kanssa (Halmari & Smith 1994). Tämä artikkeli tarkastelee lähemmin sitä, millaisia prosodisia muutoksia koodinvaihtoesiintymiin liittyy. Tavoittemme on autenttista koodinvaihtoja sisältävää aineistoa analysoimalla valottaa prosodian ja koodinvaihtojen yhteispeliä merkitysten tulkinnassa. Menetelmällisesti tutkimus nojautuu keskustelunanalyysiin (yleisesittely keskustelunanalyysistä, ks. esim. Stevanovic & Lindholm toim. 2016).

Koodinvaihdolla tarkoitetaan kielen tai kielimuodon vaihtumista toiseksi samassa puhetilanteessa tai tekstissä (*“the use of more than one language in the course of a single communicative episode”*, Heller 1988: 1). Tässä aineistossa kyse on suomen kielen hetkellisestä vaihtumisesta englannin kieleksi. Toisinaan esimerkiksi aineistomme ulkosuomalainen puhuja ei (heti) löydä tarvitsemaansa suomenkielistä sanaa ja korvaa sen englanninkielisellä sanalla. Tällöin kyse on eräänlaisesta kompensatorisesta kommunikatiivisesta strategiasta (vrt. Faerch & Kasper toim. 1983; Ellis 1985; Poullisse 1993).

Toisaalta koodinvaihto vaikuttaisi useissa tapauksissa toimivan myös sanotun kontekstualisointivihjeenä (Gumperz 1982; Kalliokoski 1995). Auerin (1988: 199) mukaan koodinvaihtoja voidaan pitää gumperzilaisena "kontekstualisointistrategiana" (*contextualization strategy*), jonka avulla osallistujat ilmaisevat, mitä he tekevät tietyllä hetkellä. Myös omassa aineistossamme ulkosuomalainen puhuja vaikuttaa usein käyttävän koodinvaihtoa nimenomaan tällaisena kontekstualisointistrategiana. Prosodiset muutokset ja koodinvaihto osuvat aineistossamme tyypillisesti vuorovaikutusta jäsentäviin, asennonvaihdoista (ks. Goffman 1981) ilmaiseviin ja moniäänisiin kohtiin. Varsinkin keskustelun kokonaisuuden kannalta koodinvaihto tuntuu liittyvän myös ulkosuomalaisen puhujan haluun asemoida itseään suhteessa puhekumppaniin (Bamberg 1997): usein nousee esille puhujan asuinpaikka Kanada eli se, että hän kertoo sukulaiselleen elämästään kaukaisessa Kanadassa.

Martinin (1988, 1994) mukaan koodinvaihto Kanadan suomessa palvelee pääasiassa seuraavia keskustelullisia päämääriä (ks. myös Kainulainen 1993): 1) puhujan kielelliset preferenssit, 2) osallistujan, alan tai topiikin vaihdokset, sekä 3) sanastollisten aukkojen täyttäminen. (Ks. myös Jönsson-Korhola 1993.) Näistä kolmesta vaihtoehdosta meidän aineistossamme koodinvaihdot vaikuttaisivat palvelevan eniten sanastollisten aukkojen täyttämistä. Kuten analyysimme osoittavat, koodinvaihdolla on kuitenkin usein aineistossamme muitakin vuorovaikutuksellisia tehtäviä.

Halmarin (1997) ulkosuomalaisten keskusteluista koostuvassa aineistossa lausumansisäiset suomi–englanti-koodinvaihdot ovat pääasiassa yhden sanan mittaisia substantiiveja, ja vaihto tapahtuu tyypillisesti suomesta englantiin päin. Lauttamus (1990) erottaa toisistaan termit *code-change* ja *code-mixing*. *Code-change* viittaa kokonaiseen lauseeseen; *code-mixing* puolestaan on lausumansisäistä ja koskee pääasiassa yksittäisiä sanoja.¹ Omassa aineistossamme koodinvaihtoa esiintyy sekä yksittäisissä sanoissa että toisinaan myös kokonaisissa lauseissa.

Tutkimuksen aineistona on puhelinkeskustelu, jossa Kanadassa asuva ulkosuomalainen nainen keskustelee Suomessa asuvan sukulaisensa kanssa. Kanadaan muutti Suomesta yli 16000 ihmistä 1950-luvulla (Jönsson-Korhola 2003: 391). Osalla lähdön syyt olivat poliittiset, mutta useimmilla taloudelliset (mas. 391). Englantia päästiin useimmiten oppimaan vasta uudessa maassa (mas. 392). Amerikansuomi ei ole yhtenäinen kielimuoto, vaan se vaihtelee "käyttäjän, paikkakunnan ja tilanteen sekä sen mukaan, onko kyseessä puhuttu vai kirjoitettu kieli" (mas. 409). Kuten siirtolaiskielet yleensäkin, amerikansuomi on ensisijaisesti puhekieltä. Jönsson-Korholan (2003: 409–410) mukaan

---

¹ Lauttamuksen lisäksi erilaisia typologioita koodinvaihdosta ovat esittäneet myös mm. Kovács (2009) ja Muysken (2000).

amerikansuomelle on ominaista, että “sen pohjana on puhujan tai hänen vanhempiansa tai isovanhempiansa Suomesta peräisin oleva murre, johon on kiinnittynyt piirteitä sekä uuden ympäristön muista suomalaismurteista että englannin kielestä”. Muutkin kielet kuin englanti ovat satunnaisesti voineet vaikuttaa suomalaispuhujan kieleen (mas. 410).

Jönsson-Korholan (2003: 416) mukaan ensimmäisen polven amerikansuomalaisten puheeseen mukautuu tavallisesti joitakin uusia sanoja uudesta ympäristöstä; toisen polven puhujilla, jotka yleensä ovat kaksikielisiä, mukaan voi tulla myös englanniksi lausuttuja ilmauksia ja pidempiäkin englanninkielisiä pätkiä.² Tämän aineiston puhuja, Miina, on ensimmäisen polven siirtolainen. Hänen suomessaan on englannista mukautuneita sanoja mutta mukana on myös joitakin englanniksi lausuttuja katkelmia. Tämän aineiston tapauksessa suomi on selvästi vahvempi kieli kummallakin puhujalla, mutta kumpikin osaa hyvin englantia, ja tämä on puhujien tiedossa.

Lainaamisen syyt voivat olla myös sosiaalisia tai tyyllillisiä (Jönsson-Korhola 2003: 422). Uudet sanat voivat ilmaista esimerkiksi yhteenkuuluvuutta vuorovaikutustilanteessa tai lainasana voi ilmentää suomenkielistä sanaa paremmin jotakin asiaa (mas. 422). Tyypillistä on, että sanat ovat “kertakäyttöisiä ja tilannesidonnaisia” (Martin 1993: 196); niillä ei tarvitse olla kovin pysyvää muotoa eikä merkitystä, vaan riittää, että niiden avulla selviää kulloisestakin vuorovaikutustilanteesta (mas. 196).

Aineistossamme keskustelun pääkieli on suomi, mutta välillä keskustelijat vaihtavat englantiin joko yhden sanan tai joskus myös pidemmän lausuman ajaksi. Vaikka keskustelijoilla on käytettävissään sekä suomen että englannin resursseja, suomea voi pitää keskustelun “matriisikielenä” (ks. esim. Myers-Scotton 1997, Kovacs 2009; termin kritiikistä esim. Meeuwis & Blommaert 1998); koko keskustelussa ei ole kahta peräkkäistä vuoroa, jotka olisi kokonaan lausuttu englanniksi.

Koodinvaihtoesiintymät ovat pääosin ulkosuomalaisen puhujan vuoroissa, mutta kaksi esiintymää löytyy Suomessa asuvan osallistujan puheesta. Yhdeksi esiintymäksi on laskettu yhtäjaksoinen englanninkielinen puhejakso. Jos sanotun väliin tulee suomenkielistä puhetta, esiintymä päättyy ja alkaa uusi. Pelkkä tauko ei katkaise yhtä esiintymää vaan ainoastaan suomenkielinen puhe tai puhujan vaihtuminen. Olemme myös ottaneet mukaan koodinvaihdon kannalta tutkittaviksi esiintymät, jotka on mukautettu suomen fonotaksiin, mutta joiden pohjana on englanninkielinen ilmaus. Kyse ei ole

---

² Suomi-englanti-koodinvaihdon eroista ensimmäisen ja toisen polven siirtolaisten välillä on raportoinut myös Kovács (2001) australiansuomea koskevassa väitöskirjassaan.

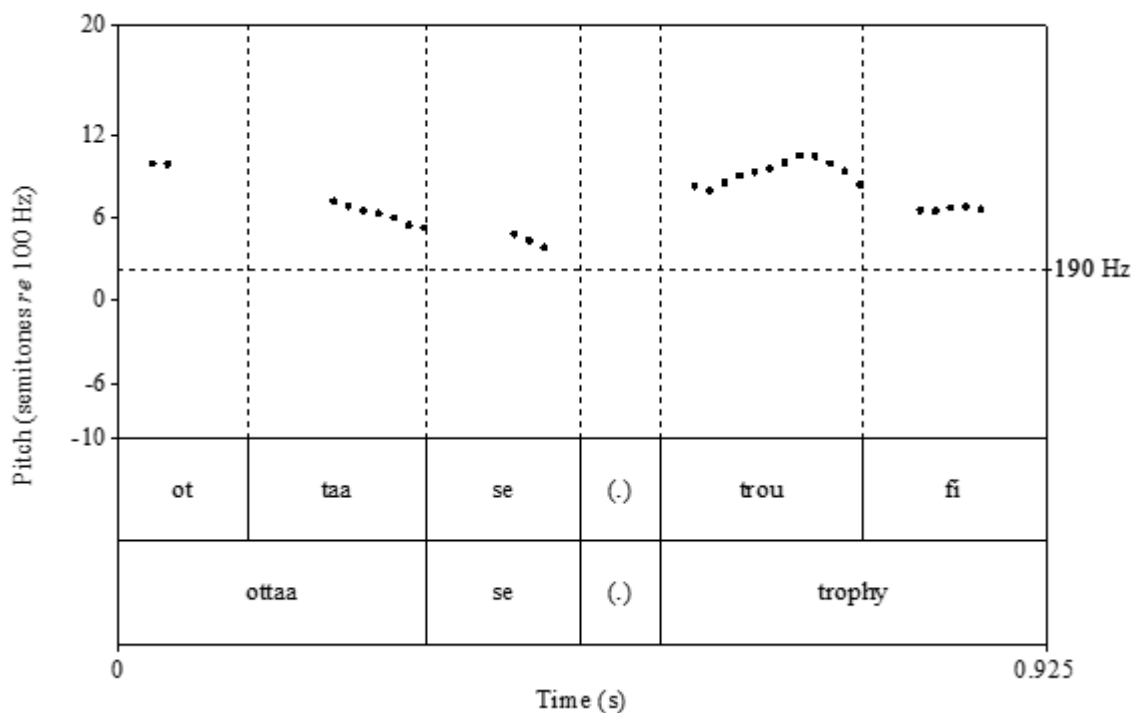
vakiintuneista lainasanoista (koodinvaihdon ja lainan rajankäynnistä, ks. Myers-Scotton 2002; Kovács 2009), vaan tilapäisemmistä kahden kielen resursseja hyödyntävistä muodosteista, joita on kommunikaatiostrategiakirjallisuudessa kutsuttu esimerkiksi nimillä *foreignizing*, *word coinage*, *morphological creativity* tai *nonce borrowing* (Faerch & Kasper toim. 1983: 46–50; Poplack ym. 1989; Poullisse 1987). Tällaisia aineistossamme esiintyviä suomalaistettuja ilmauksia (Kurahila 2006: 111–117) ovat esimerkiksi *vinkittää* ‘iskeä silmää’ tai *panna teippiin* ‘nauhoittaa’.

2. Aineisto ja metodit

Tutkimuksen aineistona on Skype-ohjelman välityksellä lokakuussa 2011 äänitetty puhelinkeskustelu, jonka kesto on 31 minuuttia. Aineistossa on yhteensä 73 koodinvaihtoesiintymää. Aineiston Kanadassa asuva puhuja on Suomessa syntynyt nainen, joka on aineiston äänittämishetkellä 86-vuotias. Viittaamme häneen tässä artikkelissa keksityllä nimellä ‘Miina’. Hän on eläkeläinen, ja hänen äidinkiелensä on suomi. Miina on asunut Kanadassa 1950-luvun lopulta lähtien. Hänen perheensä Kanadassa ei osaa suomea, eikä hän muutenkaan ole Kanadaan muuttamisensa jälkeen pystynyt käyttämään säännöllisesti suomea muulloin kuin keskustellessaan puhelimesta sukulaistensa kanssa. Miina on syntynyt Karjalan kannaksella, jossa hän asui sotiin asti. Sotien aikana hänet evakuoitiin Järvenpäähän, missä hän asui useita vuosia työskennellen mm. puhelinkeskuksesta. Järvenpäästä hän muutti Ruotsiin töihin. Ruotsista Miina muutti Kanadaan ja perusti perheen virolaisen miehen kanssa. Hän vieraili Kanadaan lähtönsä jälkeen Suomessa vain harvoin. Aineiston Suomessa asuva puhuja puolestaan on 67-vuotias mies. Kyseessä on Miinan siskonpoika. Käytämme miehestä tässä artikkelissa keksittyä nimeä ‘Reijo’. Reijo asuu pääkaupunkiseudulla, ja hänkin on eläkeläinen. Reijon äidinkieli on suomi, ja hän on asunut koko ikänsä Suomessa, pääkaupunkiseudulla. Myös Reijon perhe on suomenkielinen. Puhujilta on pyydetty lupa aineiston tutkimuskäyttöön.

Metodologisesti tutkimus nojautuu keskustelunanalyysiin. Keskustelunanalyysi tarkastelee vuorovaikutuksen rakentumista mikrotasolla, osapuolten hetki hetkeltä rakentamana yhteistyönä (ks. esim. Sidnell & Stivers toim. 2013; Heritage 1996), joten se soveltuu erinomaisesti koodinvaihdon tarkastelemiseen vuorovaikutustoimintana. Keskustelunanalyysissä on myös viime aikoina kiinnitetty enenevässä määrin huomiota puheen prosodian osuuteen vuorovaikutuksen resurssina (esim. Stevanovic 2016; Couper-Kuhlen & Selting 2018; Lehtinen 2011). Koodinvaihtojen prosodian osalta olemme akustisissa mittauksissa hyödyntäneet fonetiikan menetelmiä. Sävelkorkeuden (f₀) mittaamisessa on käytetty Praat-puheanalyysiohjelmaa (Boersma & Weenink

2016). Sävelkorkeus on mitattu koodinvaihtoesiintymän ensimmäisen tavun kohdalta suhteessa edeltävän puheen viimeiseen tavuun. Käytetty yksikkö on puolisävelaskel, josta käytämme lyhennettä ‘st’ (lyhennetty englannin sanasta *semitone*). Kuvio 1 havainnollistaa sävelkorkeuden muutosta koodinvaihtoesiintymän alussa: perustaajuus nousee siinä 5,3 st sanan *trophy* (‘troufi’) ensimmäisen tavun [trou] aikana suhteessa edeltävään suomenkieliseen tavuun [se].³ Muutos on mitattu suhteessa kunkin tavun keskimääräiseen sävelkorkeuteen (f_0). Kuviossa 1 näkyvä vaakaviiva ja hertsiarvo (190 Hz) osoittavat puhujan keskimääräistä sävelkorkeutta. Myös intensiteetti nousee tässä esimerkissä koodinvaihtoesiintymän alussa. Aineistoa ei kuitenkaan ole kalibroitu, joten mainitsemamme intensiteetin muutokset ovat vain suuntaa antavia, emmekä siksi anna tarkkoja desibeliarvoja.

Kuvio 1: Sävelkorkeuden nousu koodinvaihtoesiintymän alussa

On huomattava, että esimerkissä esiintyvä koodinvaihtosana (‘trophy’) on myös kerronnan kannalta merkityksellinen sisältösana. Tarkastelemme analyysissämme sekä koodinvaihtojen prosodiaa että niiden vuorovaikutuksellisia tehtäviä.

³ Artikkelinomainen sana ‘se’ on kieliopillinen sana, joten on luonnollista, että sitä ei ole korostettu. Sävelkorkeus on kuitenkin systemaattisuuden vuoksi aina mitattu tutkimuksessamme koodinvaihtoesiintymän ensimmäisen tavun kohdalta suhteessa edeltävän puheen viimeiseen tavuun. ‘Trophy’-sanaa edeltävä mikrotauko (.) voi kieliä epäroinnista oikean sanan löytämisessä (ks. esim. Candea 2000).

3. Koodinvaihto aineistossa

Mittauksemme osoittavat, että aineiston kaikista 73 koodinvaihtotapauksesta yhteensä 62 esiintymän (84,9 %) alussa tapahtuu sävelkorkeuden nousu. Yhdeksässä tapauksessa (12,3 %) sävelkorkeus laskee tai pysyy samana suhteessa edeltävään puheeseen. Kahden esiintymän tapauksessa sävelkorkeuden eroa suhteessa aiemmin sanottuun ei pystytty mittaamaan, koska koko tutkittava vuoro on koodinvaihtoa. Aineistossamme siis koodinvaihtoihin liittyy yleensä sävelkorkeuden nousu. Nousun suuruudessa on kuitenkin suurta vaihtelua: joskus nousu ei erotu ympäröivän puheen tavanomaisesta painotuksesta juurikaan, kun taas toisinaan nousu on huomattavan suuri suhteessa ympäröivään puheeseen. Toisaalta on huomattava, että merkittävä osa koodinvaihdoista on sisällöllisesti merkityksellisiä substantiiveja tai verbejä, jolloin sävelkorkeuden nousu kyseisten sanojen kohdalla voi kontekstualisoida sekä koodinvaihtoa että avainsanaa. Olisi kiinnostavaa päästä erittelemään pelkän koodinvaihdon osuutta prosodisiin muutoksiin, mutta koska autenttisesta aineistosta on miltei mahdotonta löytää täysin rinnaisteisia tapauksia, joissa samanlaisessa vuorovaikutusympäristössä olisi tuotettu tietty avainsana sekä suomeksi että englanniksi, ei kattavaa vertailua ole voitu tehdä. Olemme kuitenkin koemielessä mitanneet englanninkielisiä avainsanoja sisältävissä kertomuksissa sävelkorkeuden myös joiltakin suomenkielisiltä sanoilta, jotka ovat kertomuksen kannalta merkityksellisiä, mutta nämä vertailut ovat ainoastaan suuntaa-antavia.

Käymme seuraavassa läpi aineistomme koodinvaihtotapauksia ja niiden prosodiaa ryhmittäin. Olemme jaotelleet aineiston koodinvaihtotapaukset ryhmiin sekä niiden prosodisten piirteiden että niiden vuorovaikutuksessa ilmenevien funktioiden perusteella. Klassikkotutkimuksessaan koodinvaihdosta kontekstualisoinnin keinona Gumperz (1982: 75-80) hahmottelee metaforiselle koodinvaihdolle kuusi funktiota: 1) koodinvaihdon käyttö referoinnin yhteydessä, 2) koodinvaihto puhuteltavan spesifioinnin apuna, 3) koodinvaihto huudahdusrutiineissa, 4) koodinvaihto toiston keinona, 5) koodinvaihto keinona modifioida sanottua ja 6) koodinvaihto persoonallisen ja objektiivisen näkökulman vaihtelun merkinä (suomennokset Kalliokoski 1995: 5). Myös myöhempi tutkimus on todentanut koodinvaihdolle samankaltaisia funktioita; on mm. korostettu koodinvaihtoa moniäänisyyden ja intertekstuaalisuuden keinona (Kalliokoski 1995), koodinvaihtoa erilaisten siirtymien merkinä (Lappalainen 2004, 2009) ja koodinvaihtoa goffmanilaisena asennonvaihtona (Frick 2013). Yhteistä näille näkemyksille on koodinvaihdon toimiminen tulkintavihjeenä siten, että ne ohjaavat vastaanottajan tulkintaa kyseisen ilmauksen osalta.

Myös omassa aineistossamme koodinvaihtoja löytyy niin referoinnin keinona kuin huudahdusrutiineissakin. Koska olemme ensisijaisesti kiinnostuneita koodinvaihtojen prosodiasta,

olemme kuitenkin jakaneet aineistomme koodinvaihtotapaukset tarkastelua varten niiden prosodisten piirteiden mukaan. Käymme ensin läpi koodinvaihtotapauksia, joissa tyypillisesti on selvä sävelkorkeuden nousu; tällaisia ovat esimerkiksi kertomuksissa esiintyvät yksittäiset englanninkieliset sanat ja oman tai toisten puheenvuorojen referoinnit. Tämän jälkeen paneudumme niihin (lukumäärältään vähäisempiin) tapauksiin, joissa koodinvaihdon kohdalla on tyypillisesti sävelkorkeuden lasku. Nämä tapaukset ovat pääosin erilaisia vuorovaikutusta jäsentäviä ilmauksia tai diskurssipartikkeleita. Lopuksi käsittelemme tapauksia, joissa eri prosodia saa aikaan erilaisia tulkintoja. Valotamme prosodian osuutta tarkastelemalla samassa vuorossa (lähes) peräkkäin esitettyjä samaviitteisiä sanoja. Aineisto on litteroitu keskusteluanalyysin konventioita käyttäen (ks. esim. Seppänen 1997). Lista käytetyistä litterointimerkeistä löytyy artikkelin lopusta.

3.1. Sävelkorkeudeltaan nousevat tapaukset

Yksittäiset avainsanat

Jönsson-Korhola (2003: 423) toteaa, että amerikansuomessa käytetään englanninkielisiä lainasanoja yleensä uusista tavaroista ja asioista, joita ei tunnettu Suomessa vielä ennen lähtöä tai jotka kuuluvat vain amerikkalaiseen elämänmenoon. Tämä tuntuu pätevän myös meidän aineistossamme. Miina käyttää esimerkiksi englannin sanaa *mall* viitatessaan kauppakeskukseen. Toisaalta hän käyttää lainasanoja myös harvinaisemmista sanoista, joista on hiljattain puhuttu englanniksi hänen puheyhteisössään ja joiden suomenkieliset vastineet hän on mahdollisesti unohtanut. Esimerkkimme havainnollistavat tällaisia tapauksia.

Aineistomme sisältää englanninkielisiä sisältösanoja, joissa esiintyy selvä sävelkorkeuden (f_0) nousu. Tyypillisesti tällaisilla prosodisesti merkityillä koodinvaihdolla haetaan vastaanottajalta tunnistusta. Esimerkissä 1 Miina kertoo Reijolle onnettomuudesta, jossa hän kaatui ulkona ja satutti vasemman kätensä. Hän käyttää lainasanaa *frätsöö* (rivit 07 ja 12) (engl. sanasta *fracture*) ilmaisemaan suomen sanaa 'murtuma'. Esimerkkien litteroinneissa esiintyvät lyhenteet 'I-' ja 'I+' viittaavat intensiteetin laskuun ('I-') ja nousuun ('I+').

Esimerkki (1).

01 Miina: ja sitten pankkin pankin käytävä oli siinä myöskin (0.4) sekun

-1,5 st; I-

02 menee se jalkakäytävä vinoon (0.4) ja minä lankesin ennen joulua 03 (0.6) ja Amanda tuli kotiin
°yllätti sit° yl- oli mun kanssa

+1,0 st; I+

04 yhdeksän päivää järjesti asioita ja (0.4) ja minä lankesin

05 kahdeltatoista päivällä ja ja ja minun vasen (.) vasen (0.6)
-1,4 st; l-

06 olkapää niinkun (0.6) venähti ja (1.0)
+7,0 st; l+

-> 07 oli niinkun **frätsöö** (1.0) se kesti kauan aikaa että mul oli (1.2)

08 melkein kaks kuukautta sairaanhoitaja (0.4) katsomas ja hoitamas 09 minua: (0.8) kotona täällä
(0.4) jos mä oisin menny selälleen mä

10 oisin ol- ollu koko (.) koko elämä loppuelämä (0.6) rullatuolissa 11 (0.8) /kuitenkin
+6,7 st; l+ +3,1 st; l+

-> 12 niinku **frätsöö** tuli (-) **frätsöö** (0.8) vasemmassa kädessä venähti.

13 Reijo: [joo,]

14 Miina: [kesti] >muutama kuukausi ennen ku se parani< ja se parani

Katkelmassa Miina esittää onnettomuuskertomuksen, jonka avainkohtina voidaan pitää sitä, että hän kaatui ('lankesi', rivit 2 ja 4) ja mursi olkapäänsä. Kaatuminen kuvataan suomenkielisellä verbillä, joista ensimmäinen esiintymä (*lankesin*, rivi 2) on lausuttu ympäristöä matalammalta sävelkorkeuden tasolta (-1,5 st) ja seuraava (*lankesin*, rivi 4) hyvin vähän korkeammalta (+1,0 st). Sen sijaan murtumaa kuvataan englannista lainatulla sanalla (*frätsöö*). Ensimmäisen esiintymän kohdalla (rivi 7) *frätsöö*-sanaan liittyy 7,0 puolisävelaskeleen suuruinen sävelkorkeuden nousu. Lisäksi intensiteetti nousee. Sana erottuu selvästi ympäristöstä, ja syntyy vaikutelma korostamisesta. Myös toisen esiintymän (rivi 12) kohdalla sävelkorkeus nousee lähes yhtä paljon (6,7 st). Myös intensiteetti nousee. *Frätsöö*-sanon kolmas esiintymä seuraa pian toista esiintymää (rivi 12). Siinäkin sävelkorkeus nousee, mutta vähemmän kuin kahdessa aiemmassa esiintymässä (3,1 st). Myös intensiteetti kohoaa hieman. Ennen *frätsöö*-sanon käyttämistä Miina kuvaa olkapään vammaa suomenkielisellä sanalla (*venähti*, rivi 6); tämä sana on lausuttu hieman ympäröivää puhetta matalammalla sävelkorkeudella (-1,4 st). Katkelmassa siis kertomuksen kannalta olennaiset suomenkieliset avainsanat (*lankesin*, *venähti*) eivät ole muuta ympäristöä korkeammalta lausuttuja, kun taas englannin kielestä lainattu ilmaus (*frätsöö*) tuotetaan korkeammalta.⁴

On kuitenkin huomattava, että suomenkielinen sana *venähti* ja englanninkielinen *frätsöö* esittävät onnettomuuden hieman eri valossa. Miinan kertomuksen kannalta on olennaista, että hänen kätensä murtui kaatumisessa; se korostaa onnettomuuden vakavuutta ja vahvistaa siten tarinan kerrottavuutta. Murtuma on astetta dramaattisempi onnettomuus kuin venähdys, ja tämä tarkennus kuvaukseen

⁴ Vaikka tässä katkelmassa englanninkieliset avainsanat on tuotettu selvästi korkeammalta sävelkorkeuden tasolta kuin suomenkieliset avainsanat, kyseessä on vain esimerkinomainen paikallinen havainto. Autenttisen aineiston tilannekohtaisuus ja jatkuvasti päivittyvä sekventiaalinen rakentuminen tekevät vaikeaksi mielekkään vertailun keskustelussa (eri kohdissa) tuotettujen erilaisten ja erikielisten avainsanojen välillä.

esitetään lainasanalla (*frätsöö*). Nousu tekee lainasanasta vuorovaikutuksessa kohosteisen ja kutsuu vastaanottajaa kiinnittämään huomiota kyseiseen sanaan (vrt. Gumperzin kontekstivihjeet 1982). Koska sanan merkitys on olennainen kertomuksen kannalta, on tärkeää, että vastaanottaja tunnistaa merkityksen. Muuten suomenkielisessä kertomuksessaan Miina siis ei tunnu löytävän onnettomuuden laatua kuvaavaa termiä suomeksi, mutta hän korvaa tämän puutteen englanninkielisellä lainasanalla, jonka kuitenkin prosodisesti merkitsee selvällä äänenkorkeuden nousulla. Sävelkulun nousulla Miina ohjaa vastaanottajan huomiota kyseiseen sanaan ja tuntuu hakevan vastaanottajalta sanan tunnistamisen osoittavaa reaktiota, jota ei kuitenkaan kyseisessä kohdin tule. Tunnistuksen hakemisen tulkintaa vahvistaa se, että kertomuksen loputtua Miina palaa vielä toistamaan *frätsöö*-sanaa (rivi 12).

Esimerkki 2 kuvaa samantyyppistä tilannetta, joskin tällä kertaa kyseessä on morfologisesti suomeen mukautettu avainsana. Reijo kysyy Miinan terveydentilasta, ja Miina ryhtyy kertomaan Reijolle silmäongelmistaan. Hän käyttää *vinkittää*-sanaa (riveillä 8 ja 12) (engl. sanasta *wink*) viittaamaan silmän hallitsemattomaan räpyttelyyn. *Vinkittää*-sanon ensimmäisen esiintymän kohdalla sävelkorkeus (f_0) nousee 5,3 puolisävelaskelta. Nousu ei ole erityisen suuri suhteessa ympäristön painotuksiin, mutta tässäkin tapauksessa siis lainasanon esiintymään liittyy selvä sävelkorkeuden nousu. Myös intensiteetti nousee hieman. Toisen esiintymän kohdalla sävelkorkeus nousee saman verran kuin ensimmäisessä esiintymässä (5,3 puolisävelaskelta), ja myös intensiteetti kohoaa. Siinäkin prosodiset muutokset eivät merkittävästi eroa ympäristön painotuksista. Kolmannessa esiintymässä sen sijaan sävelkorkeuden nousun suuruus on peräti 10,8 puolisävelaskelta. Myös intensiteetti nousee. Siinä prosodiset muutokset ovat ympäristöön nähden huomattavia ja saavat aikaan kohosteisen vaikutelman.

Esimerkki (2).

01 Reijo: [...] joo >joo tota< soitettiin ihan kun ei oo pitkään aikaan

02 ollu yhteyttä mites sun terveys on siellä ja.

03 Miina: noh (1.0) minä en oikein (0.6) yhtään voi sanoo mitään (0.4) minä 04 asun vielä (0.2) om-
kotona (0.4) lapset on ollu hyviä Keijo oli 05 kesällä täällä (0.8) £minä katso kaikki paikat mitä
täytyy katsoa 06 ja korjata ja£ (0.4) nipistellä kato (0.4) ja ((yskäisee)) mä oon 07 vielä kotona
(0.4) mutta minun <vasen silmä vähän> niinku

+5,3 st; l+

-> 08 **vinkittää** liikaa mul on .hhh

09 Reijo: joo,

10 Miina: eeh siis (0.4) silmälääkäri tulee tänne nyt (1.8) to- to- m-

11: tulee tänne nyt (0.8) keskiviikkona ja minä näen sit /oikea

+5,3 st; l+ +10,8 st; l+

-> 12 (0.6) vasen silmä >**vinkittää vinkittää**<

13 vähän ja (1.0) kun mä katson ulos (.) niin näkyy niin kuin (1.0) 14 näkyy niin kuin pi- pieni (0.4)
puu tulee aina väliin et jotain 15 on näössä vikaa.

16 Reijo: joo.

17 Miina: >voi olla voi olla voi olla on< (0.6) on ikää jo tai sitte (0.4) 18 jotain pölyä kun tääl on niin
kauheesti pölyä [ollu,]

19 Reijo: [se] täytyis

20 tietysti tarkistaa ettei se oo mikään silmäsairaus >että mutta< 21 (0.6) tietysti jos se iästä vaan
johtuu niin eihän sille mitään 22 sitte voi.

Samoin kuin esimerkissä 1, tässäkin katkelmassa englantiin pohjaava sana lausutaan osana käynnissä olevaa suomenkielistä vuoroa, mutta sana on lausuttu ympäristöä korkeammalta. On huomattava, että vaikka kummassakaan katkelmassa ei ole ollut taukoja tai katkoja juuri ennen lainasanaa, molemmissa esimerkeissä lainasanaa edeltää suunnittelupartikkeli *niinku* (Esimerkki 1: rivit 7 ja 12, Esimerkki 2: rivi 7). Partikkeliä käytetään tyypillisesti “puhetta ‘editoitaessa’ ja sanoja tapaillessa tai haettaessa” (ISK 2004: 822; ks. myös Kunelius 1998), joten sen käyttö kielii puhujan prosessoinnista lainasanan kohdalla – onko kyseessä vastaanottajalle tunnistettava sana oikean merkityksen välittämiseksi? Prosessointi näkyy myös molemmissa esimerkeissä siinä, että edettyään jo kertomuksessaan Miina kuitenkin vielä palaa esittämäänsä termiin ja tuottaa sen uudestaan jopa kahteen kertaan (rivillä 12).

Merkillepantavaa on, että vaikka Miina kehystää lainasanat sekä edeltävällä suunnittelupartikkelilla että prosodian avulla, Reijo ei kohtelee sanoja samalla tavoin erityishuomiota vaativina. Miinan keskeytettyä vuoronsa sisäänhengitykseen (rivi 8) Reijo tuottaa tasaisella intonaatiolla jatkamaan kannustavan palautteen (*joo*, rivi 9), minkä jälkeen Miina jatkaakin kertomustaan mutta palaa vielä uudestaan käyttämäänsä termiin toistamalla *vinkittää*-sanaa kohosteisella prosodialla (rivi 12). Miina siis orientoituu käyttämäänsä termiin potentiaalisena ongelman lähteenä, johon hän hakee reaktiota. Reijo ei reagoi toistojen jälkeen tulevissa ensimmäisissä taukokohdissa (rivit 13–14) vaan odottaa, kunnes Miina on täydentänyt lausuman tai isomman merkityskokonaisuuden loppuun ja vasta sen jälkeen tuottaa *joo*-palautteen (Esimerkki 1: rivi 13, Esimerkki 2: rivi 16) (*joo*-partikkelista ks. Sorjonen 2001). Vaikuttaa siis siltä, että osapuolet suhtautuvat lainasanoihin eri tavoin; Miina kohtelee sanoja potentiaalisina ongelmanlähteinä ja hakee niille tunnistusta sekä prosodian että toiston avulla. Reijo sen sijaan suuntautuu pikemminkin yhtä sanaa laajempiin merkityskokonaisuuksiin ja vuorovaikutuksen etenemiseen, eikä koe tarvetta kuitata yksittäisiä termejä vastaanotetuiksi. Asetelma on jossain määrin samanlainen kuin mitä on raportoitu ensikielisten ja toista kieltä puhuvien keskusteluista arkisissa ja institutionaalisissa ei-pedagogisissa

keskusteluissa: toisen kielen puhujat kiinnittävät helpommin huomiota kielelliseen muotoon, kun taas ensikieliset suuntautuvat yleisluontoisemmin merkitysten välittymiseen (Kurahila 2005, 2006).

Referointi

Yksittäisten avainsanojen lisäksi sävelkorkeuden nousua esiintyy aineistossamme myös koodinvaihdossa, joissa Kanadassa asuva puhuja referoi kertomuksessaan jonkun toisen puhetta. Referointi on aiemmassa tutkimuksessa havaittu yhdeksi tyypillisimmistä koodinvaihdon esiintymisympäristöistä; referointi on myös Gumperzin urauurtavassa kontekstualisointitutkimuksessa ensimmäisenä listattu koodinvaihdon funktio (Gumperz 1982: 75). Koodinvaihtoa ja referointia on tarkasteltu lukuisissa tutkimuksissa (ks. esim. Auer 1995, Álvarez-Cáccamo 1996, Lappalainen 2004, Frick & Riionheimo 2013, Lantto & Kolehmainen 2017), joissa on eritelty koodinvaihtoa muun muassa luomassa autenttisuutta, tuomassa diskurssiin moniäänisyyttä tai rakentamassa sosiaalisia rooleja. Oman aineistomme koodinvaihdot referointitapausten yhteydessä edustavat varsin kanonisia esiintymiä, joissa jonkun henkilön suorana lainauksena esitetty sitaatti puhutaan kielellä, joka on (oletettavasti) ollut käytössä kyseisessä tilanteessa. Tarkastelemme näitäkin koodinvaihtoesiintymiä ensisijaisesti niiden prosodian kannalta.

Aineistomme referoiviin koodinvaihtoihin liittyy selvä sävelkorkeuden nousu. Kolmannessa esimerkissä Miina referoi edesmenneen miehensä, Villen, sanoja ja käyttää tällöin englantia (rivi 5). Sävelkorkeus nousee koodinvaihtojakson alussa 7,0 puolisävelaskelta, ja myös intensiteetti kohoaa. Prosodiset muutokset ovat ympäristöön nähden huomattavia ja luovat vaikutelman uudesta äänestä kertomuksen henkilögalleriassa.

Esimerkki (3).

01 Miina: [...] >mä en tiä mä olen vähän< kummalliseks tullu .hhh mut niin 02 kauan .hh (1.0) ihmettelee
ihmiset kun mä olen vielä yksin ja
03 asun keskellä kaupunkia ja (0.4) ja mä omistan vielä talon mä
04 (0.4) kaksyt vuotta sitten Ville ma- (0.6) teki semmoset (0.6)
+7,0 st; 1+
-> 05 paperit että (0.8) **mor- mortgage was all paid now** (0.4) nyt ne
06 talot maksaa hirmusen paljoa?
07 Reijo: >niin ne on < hinnat on noussut kyl kahdeskymmenessä [(-)]

08 Miina: [on (-)] ja 09 niin kauan kun mun muisti on /hyvä (0.6) monet
ihmiset niinku

10 yksin muija niin (0.6) teki niin (0.4) ystävät kertoo toisilleen 11 minähän en kehtais edes /kertoa
(1.0) [...]

Miinan vuoro rivillä 5 on tunnistettavissa referoinniksi, vaikka edellä ei tyypillistä sanomisverbiä sisältävää johtolausetta olekaan (ks. Routarinne 2005). Miinan vuoroa voi luonnehtia vapaaksi suoraksi esitykseksi, jossa johtolauseen sijasta referaattia kehystää tulkintaohjeena referoitavan henkilön toiminnan kuvaus (ISK 2004: 1403–1404). Miina esittää miehen agenttiivisena toimijana (*Ville teki semmoset paperit että*), jonka toimintaa kyseisessä tilanteessa lainaus kategorianomaisesti kuvaa. Vuorosta ei käy selvästi ilmi, onko lainaus ote miehen laatimista papereista vai miehen esittämä ilmaus paperien laadinnan yhteydessä, mutta joka tapauksessa kyseiset “paperit” kuuluvat siis sellaiseen kategoriaan, joka mahdollistaa ilmauksen esittämisen joko suullisessa tai kirjallisessa muodossa. Tämän kahdenkymmenen vuoden takaisen tapauksen referoinnin (todellisen tai kertomuksessa luodun) Miina merkitsee prosodisesti selvällä äänenkorkeuden nousulla.

Myös esimerkissä 4 Miinan referointiin liittyy äänenkorkeuden nousu. Referoidessaan lääkärin sanoja (rivi 6) Miinan lausuman sävelkorkeus nousee koodinvaihdon alussa peräti 12,9 puolisävelaskelta, mikä luo vaikutelman huudahduksesta. Mainitun puhejakson aikana myös äänenlaatu muuttuu värittyneeksi, ja intensiteetti kohoaa. Nämä muutokset yhdessä luovat vahvan vaikutelman “toisesta äänestä”.⁵

Esimerkki (4).

01 Miina: [...] mul on tippoja (0.2) ja mä menin sit apteekkiin ja apteekki

+3,2 st; l+   +6,6; l+

02 anto noita lääkkeitä semmosest sterilised (0.5)öö sterilised drop

03 °number° two mikä (1.2) kirkastaa silmät (0.6) ja sitte mä näin mun

04 lääkäri (0.8) °ja sitten se sit° mä otin (0.6) mitä ne oli pieniä

05   tabletteja (1.0) ja sit lääkäri sano et (0.7)

+12.9 st: l+

-> 06 @my gosh my gosh have you been doctor before@ £he he£ I said £no£

07 he said that's why those medicines I was going (0.6) going to

08 give to you (- -) and the eye drops (0.2) and you took them

⁵ Tässä katkelmassa esiintyy koodinvaihtoa myös muualla kuin referoinnissa – Miinan mainitessa saamansa lääkkeitä (*sterilised*, rivi 2 ja *sterilised drop number two*, rivit 2–3). Keskitymme tässä osiossa vain referoinnin koodinvaihtoon, mutta olemme laittaneet litteraattiin tiedoksi myös lääkkeeseen liittyvien koodinvaihtojen sävelkorkeudet. Myös näissä koodinvaihdoissa sävelkorkeus nousee, erityisesti tauon ja epäröintiänteen jälkeisessä esiintymässä sävelkorkeuden nousu on selkeä (+6.6 st). Myös intensiteetti nousee.

- 09 before me? £he he£
10 Reijo: £he he£ [mutta muistat-]
11 Miina: [et se oli ima-] eiks oo ihme?
12 Reijo: joo (0.6) [...]

Tässä referoinnissa on piirteitä sekä perinteisestä suorasta että epäsuorasta esityksestä, mikä on puhutussa kielessä varsin tavallista (ks. ISK 2004: 1404–1405). Referaattia edeltää perinteisen epäsuoran esityksen johtolause (*lääkäri sano et*), johon kuuluu toimijan ja sanomisverbin lisäksi referaatin lauseobjektin asemasta viestivä *että* (ISK 2004: 1401, ks. myös Routarinne 2005 sekä Koivisto, Laury & Seppänen 2011). Kuitenkin tätä seuraava lainaus on pikemminkin suoraa esitystä, koska lääkärin ääni kaiutetaan sellaisena kuin se tilanteessa on (tai olisi) lausuttu, muuttamatta persoonaviittausta. Miina käyttää siis lääkärin käyttämää toisen persoonan viittausta (*have **you** been*), sen sijaan että siirtäisi viitepisteen itseensä ja nykyhetkeen käyttämällä ensimmäistä persoonaa (...*'if I had been to doctor before'*).

Tässä esimerkissä Miinan koodinvaihtojakso on melko pitkä. Esitettyään lääkärin ensimmäisen vuoron Miina naurahtaa (rivillä 6) ja referoi sitten myös keskustelun jatkon, sekä omat että lääkärin vuorot (riveillä 7–9). Näiden puhejaksojen aikana prosodia on naurua ja hymyilevällä äänellä lausuttua puhetta lukuunottamatta samanlainen kuin koodinvaihtoa edeltävässä ympäristössään. Prosodiset muutokset koskevat siis tässä esimerkissä vain pitkäkhön koodinvaihtojakson ensimmäistä lausumaa. Se, että sävelkulku nousee niin huomattavasti tässä esimerkissä, liittyy toisaalta toisen äänen mukaan tuomiseen keskusteluun, mutta on varmasti myös yhteydessä lausuman sisältöön. Lääkärin ensimmäinen repliikki on nimenomaan huudahdus (*my gosh*), joten tämä puhetoiminta yhdistettynä uuden äänen esittelyyn tekee koodinvaihdosta erityisen kohosteisen.

Näissä toisen puhetta referoivissa koodinvaihdoissa, samoin kuin lainasanojen kohdalla, vastaanottaja ei tuota välitöntä reaktiota prosodisesti merkittyyn koodinvaihtoon vaan ottaa vuoron vasta puhujan vietyä loppuun seuraavan lausuman tai laajemman merkityskokonaisuuden. Referointien osalta välittömän reaktion puuttuminen ei aiheuta samanlaisia seuraamuksia; puhuja menee eteenpäin kerronnassaan eikä palaa toistamaan koodinvaihtoilmausta, kuten lainasanojen kohdalla tapahtui. Vaikuttaakin siltä, että vaikka puhuja sekä yksittäisten (laina)sanojen että referointien kohdalla pyrkii merkitsemään koodinvaihtojaksot, nostamaan ne kohotetulla sävelkorkeudella eroon puheen virrasta, prosodinen kohosteisuus toimii referointiosuuksissa selvemmin lähinnä kerrontaa värittävänä toisen äänen esittämisenä, kun taas lainasanojen kohdalla prosodinen muutos viestii kyseisen kienelementin mahdollisesta ongelmallisuudesta ja kutsuu vastaanottajaa terästäämään päättelyään kyseisen elementin tulkinnassa. Nostettu sävelkorkeus

kyseisten sanojen kohdalla tulee lähelle sitä, mitä Poplack ym. (1989) kutsuvat termillä *flag* – ilmiötä, jossa lainattua sanaa edeltää ‘liputus’ joka kutsuu vastaanottajaa kohdistamaan huomiota kyseiseen sanaan (Poplack yms. 1989: 394).⁶ *Flagging*, prosodiset muutokset sekä koodinvaihto kuuluvat siis kaikki ilmiöiden rypäeseen, jolla puhujat kontekstualisoivat sanottavaansa. Syyt kontekstualisoinnin taustalla voivat kuitenkin vaihdella: omassa aineistossamme koodinvaihtoa, jossa puhujan sävelkorkeus nousi, esiintyi sekä yksittäisissä avainsanoissa että referoinneissa, mutta edellisissä nousu tuntui “liputtavan” sanaa tai hakevan vastaanottajan tunnistusta sille, kun taas jälkimmäisissä tapauksissa sävelkorkeuden nousu oli kiinteämmin yhteydessä kertomuksen polyfoniaan (ks. esim. Haakana & Kalliokoski 2005).

3.2. Sävelkorkeuden lasku koodinvaihdossa: diskurssipartikkelit

Pääosaan aineistomme koodinvaihdosta liittyy siis sävelkorkeuden nousu. Kuitenkin käydessämme läpi koodinvaihtoja tuli vastaan myös tapauksia, joissa englanninkielisen ilmauksen kohdalla olikin selvä sävelkorkeuden lasku. Kiinnostavasti nämä tapaukset muistuttivat sikäli toisiaan, että niissä koodinvaihto ei osu niinkään leksikaalista merkitystä kantaviin kielenelementteihin, vaan pikemminkin vuorovaikutusta sääteleviin ilmauksiin. Tällaisia ovat esimerkiksi kiteytyneet (päivittely)ilmaukset (*oh my god*) tai vastaanottajaa puhuttelevat kiteymät (*you mean, you know*).⁷

Viidennessä esimerkissä Miina aloittaa vuoronsa (rivillä 07) päivittelevällä diskurssipartikkelilmauksella *oh my*. Partikkeliketju alkaa 6,7 puolisävelaskelta alemmalta sävelkorkeuden tasolta kuin sitä seuraava, suomenkielinen puhe (sävelkorkeuden tason vertailu on tässä tehty suhteessa seuraavaan sanaan, koska kyseessä on vuoron alku). Lisäksi intensiteetin taso on matalampi suhteessa seuraavaan sanaan.

Esimerkki (5).

- 01 Reijo: [...] joo me ollaan Jarmon kans oltu molemmat huonoi hiihtäjiä
02   £aina kyllä että.£
03 Miina: oletteko? [(-)]
04 Reijo: [(-)] (0.6) >mäkin oon melkein kaikis muissa
05   urheilulajeis pärjänny< paitsi hiihdossa kyllä et se on niinku
06   huono laji mulle et.
              -6,7 st; l-
-> 07 Miina: **oh my** (0.4) kyllä mä /näin kerran mä kerroin Elisalle

⁶ Ilmiötä ovat tarkastelleet myös esim. Halmari (1997: 84) ja Wagner ja Firth (1997: 325).

⁷ Lisää *you know* -partikkelista, ks. esim. Östman (1981) ja Fox Tree & Schrock (2002).

- 08 puhelimessa (0.4) mä näin kerran (0.6) Jar- Jarmo (0.6) Jarmo ja
09 Riitta jostaki (0.6) pieni pätkä tuli tuli tv:ssä kerran viime
10 vuonna

Riviltä 7 alkavassa vuorossaan Miina ottaa vastaan Reijon välittämän tiedon Reijon ja tämän veljen Jarmon hiihtotaidoista. Tieto on Miinalle epäodotuksenmukainen tai ainakin uusi, koska hän vastaanottaa sen toistolla (rivi 3, ks. Thompson ym. 2015; Kurhila & Lilja 2017). Reijo vahvistaa tiedon paikkansapitävyyden, ja tuo samalla esiin lisätietoa, joka saattaa selittää Miinan yllättymistä: muissa lajeissa hiihtoa lukuunottamatta puhuja on ollut menestyksekkäs (rivit 04–06). Tähän tarkennukseen Miina reagoi *oh my* -lausumalla, jota voi pitää affektin ilmauksena sikäli, että se on konventionaalistunut konstruktio, jolla puhuja osoittaa suhtautumistaan tai asennoitumistaan puheenalaiseen asiaan tai puhekumppaniinsa (ISK 2004: 1614). Sävelkulun ja intensiteetin lasku tämän ilmauksen kohdalla synnyttää vaikutelman, että kyseessä on enemmän puhujalle itselleen kuin vastaanottajalle suunnattua puhetta. Miina siis ikään kuin päivittelee itsekseen vastaanottamaansa tietoa, ennen kuin menee eteenpäin keskustelussa ja ryhtyy kertomaan puheena olleesta Jarmosta.

Myös seuraavassa esimerkissä englanninkieliseen koodinvaihtoilmaukseen liittyy sävelkorkeuden ja intensiteetin lasku. Miina lopettaa vuoronsa (rivillä 6) ilmaukseen *you mean*. Ilmauksen alussa sävelkorkeus laskee peräti 13,5 puolisävelaskelta suhteessa edeltävään puheeseen. Myös intensiteetin taso laskee. Prosodiset muutokset ovat ympäristöön nähden huomattavia.

Esimerkki (6).

- 01 Reijo: joo (0.6) tota muistaks sä muuten mi-millon se oli ku (0.6) te
02 muutitte sinne Kanadaan (0.4) Villen kanssa niin tota muistaks sä 03 yhtään (0.6) >eiks se olik
se< tota (0.8) olik se viiskytlukuu 04 vai kuuskytlukuu.
05 Miina: °se oli° (0.4) nine- (1.0) kato (0.6) me mentiin (0.3) öö (0.3)
-13,5 st; l-
-> 06 nineteenhun- kun muutettiin Ruotsiin **you mean?**
07 Reijo: Ruotsiin te muutitte ensiks joo ja.
08 Miina mä olin vissiinkin viis- (.) nineteenhundred fiftysix (0.8) viis- 09 mä olin kaks vuotta vissiin (1.6)
Ruotsissa (0.6) lääkärien
10 perheissä ja (0.8) vanhainkodissa niinkun yks vuos (1.0) niinkun 11 apuhoitaja (0.6)
Tukholmassa ja (0.5) ööööö (0.5)
12 °viiskymmentseitsemän° (0.4) me tultiin Kanadaan nineteenhundred 13 fiftyseven.

Tässäkin tapauksessa sävelkorkeuden ja intensiteetin lasku luovat vaikutelman itselle suunnatusta puheesta. Kiinnostavaa on, että tämä “itselle” suunnattu puhe sisältää vastaanottajaa puhuttelevan

elementin, toisen persoonan pronominin (*you*). Aineistossa on myös muita sävelkorkeudeltaan laskevia (itselle suunnattuja) koodinvaihtotapauksia, joissa on toisen persoonan pronomini (*you know*). Näitä ilmauksia (*you mean / you know*) voi pitää partikkelimaisina kiteyminä pikemminkin kuin subjektin ja verbin sisältävinä lausumina, samaan tapaan kuin suomessa esimerkiksi *katsoa*-verbin imperatiivimuodosta lähtöisin oleva *kato* (rivillä 5) on irronnut verbiparadigmasta lausumapartikkeliksi (ISK 2004: 782). Vaikka puheaktipronomini *you* ei siis varsinaisesti toimi puhuttelutehtävässä, *you mean* -ilmaus on kuitenkin vuorossa, joka selvästi puhuttelee vastaanottajaa esittämällä tälle vierusparin etujäsenen, ymmärtämistä varmistavan tarkistuskysymyksen (rivillä 6). Englanninkielisessä keskustelussa *Y'mean*-ilmaus onkin havaittu tyypilliseksi tavaksi aloittaa ymmärrysehdokkaita (ks. Schegloff, Jefferson & Sacks 1977: 378–379). Esimerkissä 6 *you mean* -ilmaus tulee kuitenkin Miinan ymmärrysehdokkaan loppuun; suomenkielisessä vuorossa on jo loppuunsaattettuna tarkistava kysymys (*kun muutettiin Ruotsiin*), joten englanninkielinen kiteymä toimii lähinnä vuoron loppumisen merkinä. Myös tässä tapauksessa hiljaisesta ja laskevalla sävelkululla lausutusta kiteymästä tulee vaikutelma pikemminkin itselle kuin toiselle suunnatusta puheesta.

Aineistostamme löytyi siis tapauksia, joissa koodinvaihtoon liittyi sävelkorkeuden nousun sijasta sävelkorkeuden lasku. Jälkimmäiset tapaukset eroavat edellisistä sikäli, että sävelkorkeudeltaan nousevat koodinvaihdot sijoittuvat usein puhujan vuorojen tai kertomuksen kannalta olennaisiin avainsanoihin tai jaksoihin, kun taas sävelkorkeudeltaan laskevat koodinvaihdot löytyvät pääosin muualta kuin leksikaalista merkitystä kantavista avainsanoista, kuten esimerkiksi diskurssipartikkeleista tai muista vuorovaikutusta säätelevistä kiteymistä.⁸ Koodinvaihtotapausten nouseva sävelkorkeus kutsuu vastaanottajaa terästäämään huomiotaan kyseisten sanojen tai ilmausten kohdalla ja tarjoaa sanoja vastaanottajalle tunnistettavaksi, kun taas laskevan sävelkorkeuden (ja vähäisemmän intensiteetin) ilmaukset toimivat “sisällöntuottamisen” sijaan lähinnä vuorojen jäsentäjinä tai kommentoijina, joihin ei haeta reaktiota vastaanottajalta. Molemmissa tapauksissa kuitenkin koodinvaihtoihin liittyy prosodian muutos; koodinvaihdot merkitään prosodisilla vahvistuksilla tai heikennyksillä eroon muun puheen virrasta. Se, millainen prosodinen muutos on kyseessä, kietoutuu yhteen koodinvaihtoilmauksen ja sen vuorovaikutuksellisen funktion kanssa. Lopuksi analysoimme vielä prosodian osuutta koodinvaihtojen tulkinnessa tarkastelemalla tapauksia, joissa esiintyy peräkkäin samaviitteinen suomenkielinen ja englanninkielinen sana mutta

---

⁸ On varsin mahdollista, että sävelkorkeuden vaihtelut voivat olla samansuuntaisia – avainsanat ja referoinnit lausuttu korkeammalta ja diskurssipartikkelit matalammalta – vaikka kyseessä olisi yksikielinen keskustelu, jossa ei ole koodinvaihtoa. Tämä on empiirinen kysymys, joka jää tulevien tutkimusten selvittäväksi.

erilainen sävelkorkeus. Osoitamme, kuinka sävelkorkeuden muutos osoittaa koodinvaihtojen erilaista funktiota.

3.3. Samaviitteiset sanat: sävelkorkeuden nousu ja lasku

Aiemmat luvut osoittivat, että koodinvaihdon prosodiset muutokset jakautuvat sen mukaan, mikä koodinvaihdon funktio on keskustelussa. Prosodian rooli koodinvaihdossa tulee erityisen hyvin näkyviin, kun tarkastellaan tapauksia, jotka ovat keskenään samankaltaisia mutta sävelkorkeudeltaan erilaisia. Kuten edellä on mainittu, autenttisesta keskustelusta on varsin vaikea löytää tapauksia, jotka olisivat täysin rinnastettavissa niin funktioltaan, sekventiaaliselta asemaltaan kuin sijoittumiseltaan keskustelun kokonaisrakenteeseen. Tässä luvussa olemme rajanneet tarkasteltavat tapaukset niin, että niissä puhuja esittää samassa vuorossa peräkkäin samaviitteisen suomen- ja englanninkielisen sanan. Käsiteltävistä esimerkeistä ensimmäisessä ilmausten järjestys on suomi-englanti, toisessa englanti-suomi.

Seitsemäs esimerkki esittää tapauksen, jossa Miina sanoo ensin suomeksi *aha viis* (rivillä 13) ja pienen tauon jälkeen englanniksi *five o'clock* ('kello viisi') (rivillä 13). Koodinvaihdon alussa sävelkorkeus laskee 4,4 puolisävelaskelta. Myös intensiteetti laskee.

Esimerkki (7).

01 Reijo: paljonks kello (0.4) paljonks kello on Kanadas nyt eiks se oo

02 kaheksan aamulla suunnilleen?

03 Miina: meillä on täällä kymmenen.

04 Reijo: ai se on kymmenen jo.

05 Miina: kymmenen (.) kymmenen (.) mä en näe toista puolta (0.6) kymmenen 06 ne- ko- nelkyt (.)
kolkyt (0.6) iltapäi- päivällä.

07 Reijo: joo.

08 Miina: kymmenen kolkyt >mitä teillä on?<

09 Reijo: no (.) Suomes on niinku (1.0) <viis alkaa olla kello> (.) kello

10 seittemäntoista kohta niinku.

11 Miina: onks (0.2) teillä il- iltapäivä?

12 Reijo: iltapäivä on täällä joo.

-4,4 st; l-

-> 13 Miina: aha viis (0.4) **five o'clock** Suomen >(--)< (0.8) ja ja Suomi

14 (.) ja °sitten° (1.8) ja meillä on kymmenen (1.6) kymmenen (0.2)

15 kymmenen kolkyt >voi sanoa<.

Reijon todettua kellon olevan Suomessa kohta viisi Miina varmistaa, että kyseessä on iltapäivä (rivillä 11) ja kuittaa sen jälkeen kellonajan uutta tietoa vastaanottavalla *aha*-partikkelilla (Koivisto 2017) ja toistamalla ajan ensin suomeksi ja pienen tauon jälkeen myös englanniksi (rivillä 13). Koska englanniksi tuotettu ilmaus on prosodisesti edeltävää suomenkielistä ilmausta “heikompi”, syntyy vaikutelma, että *five o'clock* on enemmän puhujalle itselle kuin vastaanottajalle suunnattua puhetta; puhuja ikään kuin varmistaa oman ymmärryksensä toistamalla suomeksi sanotun myös englanniksi. Tätä tulkintaa vahvistaa se, että keskustelun pääkieli on suomi; katkelmassa ei ole muita englanniksi tuotettuja ilmauksia. Koska Miina on jo esittänyt ko. tiedon – ajanilmauksen – suomeksi, hänen hiljaisesti lausumansa englanninkielinen vastine on ikään kuin ylimääräistä, itselle suunnattua tietoa. On myös syytä huomata, että Miina käyttää numeroista englanninkielisiä ilmauksia muissakin kohdin keskustelua (ks. esimerkki 6); numerot vaikuttavat olevan hänelle ensisijaisesti tarjolla englanninkielisinä.

Jos vertaa esimerkkiä 7 seuraavaan esimerkkiin 8, voi havaita kiinnostavan eron koodinvaihtoilmausten prosodiassa. Alla olevassa esimerkissä 8 koodinvaihdon eli sanan *bicycle* alussa sävelkorkeus nousee vain 0,8 puolisävelaskelta, mutta sitä seuraavan suomenkielisen *pyöräily*-sanana alussa sävelkorkeus nousee peräti 8,8 puolisävelaskelta, mikä on ympäristöön nähden huomattavan suuri korotus. Myös intensiteetti kohoaa.

Esimerkki (8).

01 Miina: lääkäri sano mulle kun (0.8) mä sain vastaukset takasi (0.4)
02   muutama kuukaus sitte entisist blood (.) kokeista (0.4) niin
03   lääkäri sanoi mulle (0.6)@mitä sä teit ku sä olit nuori@ (0.6) mä
04   sanoin et hiihtä- (0.4) hiihtäminen ja
          0,8 st; l+   +8,8 st; l+
-> 05   käveleminen ja **bicycle** >ja ja ja ja< **pyöräily** .hhh (0.4) hän sitä 06   varten sä olet vielä niin (0.2)
erikoisen terve (0.2) terveyttä 07   on [annettu.]
08 Reijo: [niin eiks] sähän kävit hiihtokilpailussakin sillon >eiks se 09   ollu< (0.2) aika paljonkin että?

Tämä esimerkki muistuttaa edeltävää sikäli, että molemmissa tuotetaan peräkkäin suomeksi ja englanniksi samaviitteinen⁹ sana, mutta kielten järjestys on eri: esimerkissä 7 Miina lausuu ensin

---

⁹ Tarkkaan ottaen ‘bicycle’ ja ‘pyöräily’ eivät ole samaviitteisiä, koska ensimmäinen viittaa välineeseen ja jälkimmäinen toimintaan. Koska kyseessä on englantia toisena kielenä puhuva ensimmäisen polven siirtolainen, jonka vahvin kieli on suomi, eivät käsitteiden rajat välttämättä ole täsmälleen samat kuin ensikielillä.

suomenkielisen ja sitten englanninkielisen ilmauksen, kun taas esimerkissä 8 järjestys on päinvastainen. Kun tarkastellaan jälkimmäisenä lausuttua ilmausta, jota voisi pitää “ylimääräisenä” sikäli, että molemmat keskustelijat osaavat sekä suomea että englantia ja epäilemättä tunnistavat esitellyt referentit riittävästi jo ensimmäisestä maininnasta, nähdään selvä ero “ylimääräisen” ilmauksen prosodiassa: edellisessä tapauksessa prosodia tekee “ylimääräisestä” ilmauksesta vähemmän kohosteisen, jälkimmäisessä tapauksessa enemmän kohosteisen.

Prosodia osoittaa, että keskustelijoiden ensisijainen kieli on suomi siitä huolimatta, että molemmat osaavat ja ymmärtävät englantia. Esittäessään sanat suomeksi ja englanniksi Miina “vähentää” jälkimmäisen sanan vuorovaikutuksellista merkitystä vaimean prosodian avulla, silloin kun sana on englanniksi. Jos sen sijaan jälkimmäinen sana on suomeksi, kuten esimerkissä 8, se on prosodisesti kohosteinen. Miina ei tyydy englanninkieliseen sanaan, vaan ilmaisee sanahakua toistamalla *ja-*lausumapartikkelia, kunnes löytää ilmausta kuvaavan suomenkielisen sanan. Edellä olleen englanninkielisen ilmauksen lausuminen uudestaan suomeksi prosodisesti vahvistettuna saa toiminnan kuulostamaan itsekorjaukselta, jossa aiemmin esitetty sana korvataan toisella (‘korvaava itsekorjaus’, ks. ISK 2004: 1022; ks. myös Schegloff 2013, Sorjonen & Laakso 2005).

Puhujat siis hyödyntävät prosodiaa kehystäessään erikielisiä ilmauksiaan vastaanottajan tulkittavaksi. Gumperzilaisena kontekstivihjeenä prosodiset muutokset toimivat sekä nostamassa ilmausta huomion kohteeksi että painamassa sitä taka-alalle. Prosodian avulla kalibroidaan tilannetta ja ohjataan vastaanottajan huomiota monikielisessä keskustelussa.

4. Lopuksi

Tässä tutkimuksessa olemme tarkastelleet koodinvaihtoja niissä esiintyvän prosodian kannalta. Tuloksemme osoittavat, että useimmiten koodinvaihtoihin liittyy sävelkorkeuden ja intensiteetin nousu. Nousun suuruudessa on kuitenkin suurta vaihtelua: toisinaan nousu ei erotu merkittävästi ympäröivän puheen tavanomaisesta painotuksesta, kun taas toisinaan nousu on huomattavan suuri suhteessa ympäröivään puheeseen. Tyypillisiä koodinvaihtotapauksia, joissa sävelkorkeus ja intensiteetti nousevat, ovat toisesta kielestä lainatut sisällön kannalta olennaiset avainsanat ja referointi. Lainasanojen tapauksessa nousun avulla haetaan tyypillisesti vastaanottajalta tunnistusta tai reaktiota sanoihin, joiden tunnistamisessa saattaisi olla ongelmia. Referoinnissa sen sijaan prosodiset muutokset värittävät kerrontaa, tuovat esiin bahtinilaisen “toisen äänen”, jonka mukaan kielen ilmauksia ei esitetä tyhjiössä vaan ne ovat jo “puhuttuja” (*“The word in language is half someone else’s”*, Bahtin 1981: 293). Referointitapauksissa sävelkulun ja intensiteetin nousuun voi liittyä myös värittynyt äänenlaatu. Molemmissa tapauksissa prosodinen kohosteisuus koodinvaihdon kohdalla kutsuu vastaanottajaa terästäämään huomiotaan kyseisten sanojen tai ilmausten kohdalla.

Nousevan sävelkulun lisäksi aineistossa esiintyi myös vähäisemmässä määrin koodinvaihtoilmausten lausumista ympäristöä matalammalta sävelkorkeudelta ja hiljaisemmalla äänellä. Tällöin ne ovat tyypillisesti vuorovaikutusta jäsentäviä ilmauksia pikemminkin kuin kertomuksen kannalta olennaisia sisältö sanoja, ja analyysiemme mukaan kehystävät puhetta enemmän puhujalle itselleen kuin vastaanottajalle suunnatuksi. Prosodian vaihtelulla voidaan siis säädellä tarvittavaa vastaanottajuuden astetta ja merkitä käytössä olevien kielten suhdetta toisiinsa. Erityisen hyvin suomen asema keskustelun ”matriisikielenä” tulee esiin tapauksissa, joissa perättäisten samaviitteisten sanojen kohdalla prosodia on selvästi erilainen riippuen siitä, onko jälkimmäinen sana lausuttu englanniksi vai suomeksi. Englanniksi lausuttu sana on prosodisesti vaimennettu: koodinvaihdon alussa sävelkorkeus ja intensiteetti laskevat, joten koodinvaihtojakso vaikuttaa enemmän puhujalle itselleen kuin vastaanottajalle suunnatulta puheelta. Sen sijaan suomeksi lausuttu jälkimmäinen sana saa prosodisesti huomattavan painoarvon ja on tulkittavissa itsekorjaukseksi, jossa puhujan tavoitteena on tuottaa nimenomaan suomenkielinen sana, ei ainoastaan (kielestä riippumattomasti) vastaanottajalle tunnistettavaa ilmausta. Korkeampi sävelkorkeus ja voimakkaampi intensiteetti osoittavat suomen sanan englannin sanaa prominentimmaksi tai relevantimmaksi keskustelulle.

Koodinvaihtoon liittyy siis usein prosodisia muutoksia. Tämä ei sinällään ole yllättävää, koska sekä koodinvaihto että sävelkulun muutokset voivat toimia kontekstivihjeinä, joilla voi ohjata vastaanottajan tulkintaa (Gumperz 1982). Koska koodinvaihdon ja prosodisilla muutoksilla on samansuuntaisia vaikutuksia, on huomattava, että esittämämme prosodiset vaihtelut eivät ole automaattista seurausta koodinvaihdosta, vaan ne voivat pikemminkin kuvastaa esiintymiskonteksteja, joissa koodinvaihdot tyypillisesti tuotetaan. Myöhempien tutkimuksien selvittämiseksi jää, esiintyykö vastaavia sävelkorkeuden muutoksia vastaavanlaisissa konteksteissa myös yksikielisessä keskustelussa. Tutkimuksemme antaa kuitenkin uutta tietoa prosodian roolista vuorovaikutuksellisenä resurssina monikielisessä keskustelussa, jossa monikielisyys käytännössä ilmenee koodinvaihtoina.

Tulevaisuudessa olisi kiinnostavaa tutkia koodinvaihtojen prosodiaa laajemmassa aineistossa, jossa olisi mukana useita puhujia ja eri kieliä. Koska analyysimme pohjautuu vain tapaustutkimukseen, jatkotutkimuksen tehtäväksi jää selvittää, missä määrin tässä tutkimuksessa määrittelemämme esiintymätyypit ja prosodiset piirteet ovat yleisempiä koodinvaihdon kehystämisen keinoja. Tulevaisuudessa olisi myös mielenkiintoista tutkia, onko Suomessa tapahtuvassa suomi–englanti-koodinvaihdossa samankaltaista prosodista vaihtelua.

Kiitokset:

Kiitämme aineistossa esiintyviä henkilöitä osallistumisesta tähän tutkimukseen. Lisäksi kiitämme Helsingin yliopiston tutkijakollegiumia saamastamme tuesta.

Kirjoittajien esittelyt:

Mari Wiklund on ranskalaisen filologian yliopistonlehtori Helsingin yliopistossa. Salla Kurhila on vuorovaikutuslingvistiikan professori Helsingin yliopistossa.

Litterointimerkit:

(.)	Mikrotauko: kesto alle 0,2 sekuntia
(0.2)	Mikrotaukoa pidempi tauko
[	Päällekkäispuhunnan alku
]	Päällekkäispuhunnan loppu
=	Kaksi puhuntaa liittyy toisiinsa tauotta
.	Laskeva intonaatio
,	Tasainen intonaatio
?	Nouseva intonaatio
/sana	Seuraava sana lausuttu ympäristöä korkeammalta
\sana	Seuraava sana lausuttu ympäristöä matalammalta
<u>sana</u>	Erityisen painollinen sana tai jakso
<u>sana</u>	Painotus tai sävelkorkeuden nousu muualla kuin sanan lopussa
°sana°	Ympäristöä vaimeampaa puhetta
SANA	Äänen voimistaminen
>sana<	Ympäristöä nopeammin lausuttu jakso
<sana>	Ympäristöä hitaammin lausuttu jakso
:	Äänten venytys (lyhyt)
::	Äänten venytys (pitkä)
£he he£	Naurua
£sana£	Hymyillen/nauraen lausuttu sana tai jakso
#sana#	Nariseva ääni
@sana@	Äänen laadun muutos
(-)	Pois jäänyt sana tai sanan osa
(--)	Pois jäänyt jakso
(sana)	Epäselvä sana tai jakso

sa-	Sana jää kesken (tavuviiva)
(( ))	Kaksoissulkeiden sisällä litteroiijan kommentit
.hhh	Selvästi erottuva sisäänhengitys; yksi h-kirjain vastaa 0,1 sekuntia
hhh	Selvästi erottuva uloshengitys; yksi h-kirjain vastaa 0,1 sekuntia
->	Olennainen rivi litteraatissa

Lähteet:

- ÁLVAREZ-CÁCCAMO, CELSO 1996: The power of reflexive language(s): Code displacement in reported speech. – *Journal of Pragmatics* 25(1) s. 33–59.
- AUER, PETER 1988: A conversation analytic approach to code-switching and transfer. – Monica Heller (toim.), *Codeswitching: Anthropological and sociolinguistic perspectives* s. 187–213. Berlin: Mouton de Gruyter.
- AUER, PETER 1995: The pragmatics of code-switching. – Lesley Milroy & Pieter Muysken (toim.), *One speaker, two languages: Cross-disciplinary perspectives on code-switching* s. 115–135. Cambridge: Cambridge University Press.
- AUER, PETER 1999: *Code-switching in conversation: Language, interaction and identity*. London/New York: Routledge.
- BAHTIN, MIHAIL 1981: *The dialogic imagination: Four essays*. – Michael Holquist (toim.), Austin: University of Texas Press.
- BAMBERG, MICHAEL 1997: Positioning between structure and performance. – *Journal of Narrative and Life History* 7 (1–4) s. 33–342.
- BOERSMA, PAUL – WEENINK, DAVID 2016: *Praat: doing phonetics by computer*. [Tietokoneohjelma]. <http://www.fon.hum.uva.nl/praat/> (avattu 25.2.2019)
- CANDEA, MARIA 2000: *Contribution à l'étude des pauses silencieuses et des phénomènes dits "d'hésitation" en français oral spontané. Etude sur un corpus de récits en classe de français*. Paris: Université de la Sorbonne-Nouvelle. <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-00290143/document> (avattu 9.8.2020)
- COUPER-KUHLEN, ELIZABETH – SELTING, MARGARET 2018: *Interactional linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ELLIS, ROD 1985: *Understanding second language acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- FAERCH, CIUS – KASPER, GABRIELE (toim.) 1983: *Strategies in interlanguage communication*. London: Longman.
- FOX TREE, JEAN – SCHROCK, JOSEF 2002: Basic meanings of *you know* and *I mean*. – *Journal of*

Pragmatics 34 s. 727–747.

- FRICK, MARIA 2013: *Emergent bilingual constructions. Finnish-Estonian codeswitching in interaction*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- FRICK, MARIA – RIIONHEIMO, HELKA 2013: Bilingual voicing: A study of code-switching in the reported speech of Finnish immigrants in Estonia. – *Multilingua* 32 s. 565–599.
- GOFFMAN, ERVING 1981: *Forms of Talk*. Oxford: Basil Blackwell.
- GUMPERZ, JOHN J. 1982: *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HAAKANA, MARKKU – KALLIOKOSKI, JYRKI (toim.) 2005: *Referointi ja moniäänisyys*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HALMARI, HELENA 1997: *Government and codeswitching. Explaining American Finnish*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- HALMARI, HELENA – SMITH, WENDY 1994: Code-switching and register shift: Evidence from Finnish-English child bilingual conversation – *Journal of Pragmatics* 21(4) s. 427–45.
[https://doi.org/10.1016/0378-2166\(94\)90013-2](https://doi.org/10.1016/0378-2166(94)90013-2) (avattu 19.12.2019)
- HELLER, MONICA 1988: Introduction. – Monica Heller (toim.), *Codeswitching: Anthropological and Sociolinguistic Perspectives* s. 1–24. Berlin, New York & Amsterdam: Mouton de Gruyter.
- HERITAGE, JOHN 1996: *Harold Garfinkel ja etnometodologia*. – Suomentaneet Ilkka Arminen, Outi Paloposki, Anssi Peräkylä, Sanna Vehviläinen & Soile Veijola. Helsinki: Gaudeamus.
- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- JÖNSSON-KORHOLA, HANNELE 1993: Lauseenrakenteesta toisen ja kolmannen polven kielenkäytössä. – Pertti Virtaranta, Hannele Jönsson-Korhola, Maisa Martin & Maija Kainulainen (toim.), *Amerikansuomi* s. 102–127. Tietolipas 125. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- JÖNSSÖN-KORHOLA, HANNELE 2003: Pussaa se peipipoki kitsistä petiruumaan. Suomalaiset ja suomen kieli Amerikassa. – Hannele Jönsson-Korhola, Hannele & Anna-Riitta Lindgren (toim.), *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä* s. 386–448. Tietolipas 190. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KAINULAINEN, MAIJA 1993: Kielenvaihto kanadalaisperheessä. – Pertti Virtaranta, Hannele Jönssön-Korhola, Maisa Martin & Maija Kainulainen (toim.), *Amerikansuomi* s. 128–158. Tietolipas 125. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KALLIOKOSKI, JYRKI 1995: Koodinvaihto ja keskustelun moniäänisyys. – *Virittäjä* 1/1995 s.

- KALLIOKOSKI, JYRKI – KOTILAINEN, LARI – PAHTA, PÄIVI (toim.) 2009: *Kielet kohtaavat*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KOIVISTO, AINO 2017: Uutta tietoa vai oivallus? Eräiden dialogipartikkeleiden tehtävistä. – *Virittäjä* 4/2017 s. 473–531.
- KOIVISTO, AINO – LAURY, RITVA – SEPPÄNEN, EEVA-LEENA 2011: Syntactic and actional characteristics of Finnish *että*-clauses. – Ritva Laury & Ryoko Suzuki (toim.), *Subordination in conversation: A cross-linguistic perspective* s. 69–102. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- KOVÁCS, MAGDOLNA 2001: *Code-switching and language shift: In Australian Finnish in comparison with Australian Hungarian*. Turku: Åbo Akademi University Press.
- KOVÁCS, MAGDOLNA 2009: Koodinvaihto ja kielioppi. – Jyrki Kalliokoski, Lari Kotilainen & Päivi Pahta (toim.), *Kielet kohtaavat* s. 24–49. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KUNELIUS, SILJA 1998: *Niinku-partikkeli keskustelussa*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- KURHILA, SALLA 2005: Different orientations to grammatical correctness. – Keith Richards & Paul Seedhouse (toim.), *Applying conversation analysis* s. 143–158. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- KURHILA, SALLA 2006: *Second language interaction*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- KURHILA, SALLA – LILJA, NIINA 2017: Toisto ja korjauksen rajat. – *Virittäjä* 121(2) s. 213–243.
- LANTTO, HANNA 2015: *Code-switching in Greater Bilbao: A bilingual variety of colloquial Basque*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- LANTTO, HANNA – KOLEHMAINEN, LEENA 2017: Basque-Spanish bilinguals and reported speech: Translation and code-switching in the Basque context of language revitalisation. – *Journal of Translation and Technical Communication* 10(2) s. 214–241.
- LAPPALAINEN, HANNA 2004: *Variaatio ja sen funktiot. Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 964. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LAPPALAINEN, HANNA 2009: Koodinvaihto ja sen funktiot suomenkielisessä keskustelussa. – Jyrki Kalliokoski, Lari Kotilainen & Päivi Pahta (toim.), *Kielet kohtaavat* s. 123–160. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LAUTTAMUS, TIMO 1990: *Code-switching and borrowing in the English of Finnish Americans in an interview setting*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- LEHTINEN, MARI 2011: Prosodiset ilmiöt vuorovaikutuskeinoina institutionaalisessa keskustelussa. –

- Pentti Haddington & Leila Kääntä (toim.), *Kieli, keho ja vuorovaikutus. Multimodaalinen näkökulma sosiaaliseen toimintaan* s. 93–121. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MARTIN, MAISA 1988: The role of code-switching among Canadian Finnish-English bilinguals. – Michael G. Karni, Olavi Koivukangas & Edward W. Laine (toim.), *Finns in North America. Proceedings of Finn Forum III 5–8 September 1984 Turku, Finland* s. 366–376. Turku: Institute of Migration.
- MARTIN, MAISA 1993: Amerikansuomi kielentutkimuksen kentässä. – Pertti Virtaranta, Hannele Jönsson-Korhola, Maisa Martin & Maija Kainulainen (toim.), *Amerikansuomi* s. 190–197. Tietolipas 125. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MARTIN, MAISA 1994: American Finnish – A degenerate or creative language? Interpretation of linguistic changes as reflectors of social attitudes. – *Finnish Americana* 10 s. 18–24.
- MATRAS, YARON 2009: *Language Contact*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MEEUWIS, MICHAEL – BLOMMAERT, JAN 1998: A monolectal view of code-switching: Layered code-switching among Zaireans in Belgium. – Peter Auer (toim.), *Code-switching in conversation* s. 76–98. London: Routledge.
- MUYSKEN, PIETER 2000: *Bilingual speech: A typology of code-mixing*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MYERS-SCOTTON, CAROL 1997: *Duelling languages. Grammatical structure in codeswitching*. Oxford/New York: Oxford University Press.
- MYERS-SCOTTON, CAROL 2002: *Contact linguistics. Bilingual encounters and grammatical outcomes*. Oxford/New York: Oxford University Press.
- PICCININI, PAGE ELIZABETH – GARELLEK, MARK 2014: Prosodic cues to monolingual versus code-switching sentences in English and Spanish. – *Proceedings of Speech Prosody 7, 20.–23.5.2014, Dublin, 2014* s. 885–889. <http://fastnet.netsoc.ie/sp7/sp7book.pdf> (avattu 30.12.2019)
- POPLACK, SHANA 2004: Code-switching. – Ammon, Ulrich, Dittmar, Norbert, Mattheier, Klaus J. & Trudgill, Peter (toim.), *Sociolinguistics/Soziolinguistik: An international handbook of the science of language* (2. painos) s. 589–596. Berlin: Walter de Gruyter.
- POPLACK, SHANA – WHEELER, SUSAN – WESTWOOD, ANNELI 1989: Distinguishing language contact phenomena: Evidence from Finnish–English bilingualism. – *World Englishes* 8(3) s. 389–406.
- POULISSE, NANDA 1987: Problems and solutions in the classification of compensatory strategies. – *Second Language Research* 3 s. 141–153.
- POULISSE, NANDA 1993: A theoretical account of lexical communication strategies. – Robert

- Schreuder & Bert Weltens (toim.), *The bilingual lexicon* s. 157–189. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- ROUTARINNE, SARA 2005: Keskustelupuheen johtolauseiden kielioppia. – Markku Haakana & Jyrki Kalliokoski (toim.), *Referointi ja moniäänisyys* s. 83–113. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SCHEGLOFF, EMANUEL A. 2013: Ten operations in self-initiated, same-turn repair. – Makoto Hayashi, Geoffrey Raymond & Jack Sidnell (toim.), *Conversational repair and human understanding*. s. 41–70. Cambridge: Cambridge University Press.
- SCHEGLOFF, EMANUEL A. – JEFFERSON, GAIL – SACKS, HARVEY 1977: The preference for self-correction in the organization of repair in conversation. – *Language* 53(2) s. 361–382.
- SEPPÄNEN, EEVA-LEENA 1997: Vuorovaikutus paperilla. – Liisa Tainio (toim.), *Keskusteluanalyysin perusteet* s. 18–31. Tampere: Vastapaino.
- SIDNELL, JACK – STIVERS, TANYA (toim.) 2013: *The handbook of conversation analysis*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- SORJONEN, MARJA-LEENA 2001: *Responding in conversation: A study of response particles in Finnish*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- SORJONEN, MARJA-LEENA – LAAKSO, MINNA 2005: Katko vai eiku? Itsekorjauksen aloitustavat ja vuorovaikutustehtävät. – *Virittäjä* 2/2005 s. 244–271.
- STEVANOVIC, MELISA 2016: Prosodia. – Melisa Stevanovic & Camilla Lindholm (toim.), *Keskusteluanalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta* s. 100–121. Tampere: Vastapaino.
- STEVANOVIC, MELISA – LINDHOLM, CAMILLA (toim.) 2016: *Keskusteluanalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tampere: Vastapaino.
- THOMPSON, SANDRA – FOX, BARBARA – COUPER-KUHLEN ELIZABETH 2015: *Grammar in everyday talk*. Cambridge: Cambridge University Press.
- WAGNER, JOHANNES & FIRTH, ALAN 1997: *Communication strategies at work*. – Gabriele Kasper & Eric Kellerman (toim.), *Communication Strategies* s. 323–344. London: Longman.
- ÖSTMAN, JAN-OLA 1981: *You know: A discourse-functional approach*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.